

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.1.44>

ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ АРХІВНОГО ПРАВА ТА АРХІВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ТЕХНОТРОННУ ЕПОХУ

Марія Горішня

*здобувач кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів (Дніпро, Україна)
ORCID ID: 0000-0001-5067-6138*

Анотація. У статті досліджується міжгалузевий характер архівного права, його взаємозв'язки з інформаційним правом як інтегрованою категорією та проблеми формування доктринальних підходів на зламі фаз інформаційної епохи. Увага акцентувалася на юридичних аспектах, пов'язаних з особливостями формування архівної справи в новітніх умовах цифровізації. Визначено, що принципи діяльності національної архівної служби встановлює архівне законодавство. Предметом законодавчого регулювання у сфері архівної справи є відносини, які виникають в процесі діяльності з організації зберігання, комплектування, обліку та використання архівних документів, що здійснюється в інтересах суспільства, держави і громадянина. Доведено, що архівна галузь виконує в державі адміністративну функцію, тому вона не може обходитися без відповідного нормативного забезпечення, а відносини, що виникають з приводу доступу до архівної інформації, потребують вдосконалення регулювання.

Простежено, що підвалини становлення архівного права формується у площині інформаційного права, охоплюючи цілий спектр проблем – права особистості, власності, адміністративного та міжнародного права, права на інформацію або її обмеження. З'ясовано, що однією з основних функцій архівного права є розроблення методики правового забезпечення комплектування, реєстрації, зберігання ретроспективних документів, у тому рахунку – цифрового формату, та інформування про них. Показано «родинні» взаємозв'язки архівного права з інформаційним правом й обґрунтовано, що наука архівного права набуває все більш міжгалузевий інтегральний характер.

У висновках сформульовано основну функцію архівного права як підгалузі права та інституту інформаційного права, яка впливає з предмета та пріоритетів об'єктів правового регулювання – розроблення методики правового забезпечення комплектування, реєстрації, зберігання ретроспективних репозиторних документів та інформування про них.

Ключові слова: архівне законодавство, правова регламентація зберігання документів, правове регулювання організації архівної діяльності, ретроспективна інформація, цифровізація архівних фондів.

PROBLEMS OF CONCEPTUAL DEVELOPMENT OF ARCHIVAL LAW AND ARCHIVAL LEGISLATION IN THE TECHNOTRONIC AGE SUMMARY

Mariia Horishnia

*Applicant at the Department of Administrative and Customs Law
University of Customs and Finance (Dnipro, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-5067-6138*

Summary. The article examines the intersectoral nature of archival law, its relationship with information law as an integrated category and the problems of forming doctrinal approaches at the turn of the phases of the information age. Attention was focused on the legal aspects related to the peculiarities of the formation of archival affairs in the latest conditions of digitalization. It is determined that the principles of activity of the national archival service are established by the archival legislation. The subject of legislative regulation in the field of archival affairs are the relations that arise in the process of organizing the storage, acquisition, accounting and use of archival documents, which is carried out in the interests of society, the state and the citizen. It is proved that the archival industry performs an administrative function in the state, so it can not do without the appropriate regulatory support, and the relations arising from access to archival information need to improve regulation.

It is observed that the foundations of the formation of archival law are formed in the plane of information law, covering a range of issues – the rights of the individual, property, administrative and international law, the right to information or its restrictions. It was found that one of the main functions of archival law is to develop a methodology for legal support of acquisition, registration, storage of retrospective documents, including digital format, and informing about them. The “family” relationships of archival law with information law are shown and it is substantiated that the science of archival law is becoming more and more interdisciplinary.

The conclusions formulate the main function of archival law as a sub-branch of law and the institution of information law, which follows from the subject and priorities of objects of legal regulation – development of methods of legal support of acquisition, registration, storage of retrospective repository documents and informing about them.

Key words: archival legislation, legal regulation of document storage, legal regulation of organization of archival activity, retrospective information, digitization of archival funds.

PROBLEMY KONCEPTUALNEGO ROZWOJU PRAWA ARCHIWALNEGO I PRAWA ARCHIWALNEGO W ELEKTRONICZNEJ

Mariia Horishnia

wnioskodawca w Katedrze Prawa Administracyjnego i Celnego

Uniwersytet Celny i Finansowy (Dnipro, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-5067-6138

Adnotacja. W artykule omówiono międzysektorowy charakter prawa archiwalnego, jego związek z prawem informacyjnym jako kategorią zintegrowaną oraz problemy kształtowania się podejść doktrynalnych na przełomie faz ery informacyjnej. Zwrócono uwagę na aspekty prawne związane ze specyfiką kształtowania się spraw archiwalnych w najnowszych warunkach cyfryzacji. Ustala się, że zasady działania Państwowej Służby Archiwalnej określa ustawa o archiwach. Przedmiotem regulacji legislacyjnej w zakresie spraw archiwalnych są relacje, jakie powstają w procesie organizacji przechowywania, pozyskiwania, ewidencjonowania i korzystania z dokumentów archiwalnych, który odbywa się w interesie społeczeństwa, państwa i obywatela. Udowodniono, że przemysł archiwalny pełni w państwie funkcję administracyjną, nie może więc obejść się bez odpowiedniego wsparcia regulacyjnego, a relacje wynikające z dostępu do informacji archiwalnej wymagają poprawy regulacji.

Zauważa się, że podstawy kształtowania się prawa archiwalnego kształtują się w płaszczyźnie prawa informacyjnego, obejmującego szereg zagadnień - prawa jednostki, prawo majątkowe, prawo administracyjne i międzynarodowe, prawo do informacji lub jego ograniczenia. Stwierdzono, że jedną z głównych funkcji prawa archiwalnego jest opracowanie metodologii prawnej obsługi pozyskiwania, rejestracji, przechowywania dokumentów retrospektywnych, w tym w formie cyfrowej, oraz informowania o nich. Wskazano na „rodzinne” związki prawa archiwalnego z prawem informacyjnym i wykazano, że nauka o prawie archiwalnym staje się coraz bardziej interdyscyplinarna.

W konkluzjach sformułowano główną funkcję prawa archiwalnego jako podgałęzi prawa i instytucji prawa informacyjnego, co wynika z przedmiotu i priorytetów przedmiotów regulacji prawnej - rozwój metod prawnych obsługi nabywania, rejestracji, przechowywania retrospektywnych dokumentów repozytorium i informowanie o nich.

Słowa kluczowe: ustawodawstwo archiwalne, regulacja prawna przechowywania dokumentów, regulacja prawna organizacji działalności archiwalnej, informacja retrospektywna, digitalizacja środków archiwalnych.

Актуальність проблеми. Документ на протязі багатьох століть виступає у якості оперативного регулятора всіх сфер життєдіяльності людини, суспільства і держави. У цьому процесі архівам відводиться не тільки акумулююча функція для збору відпрацьованих документів, а ціла сукупність важливих для суспільства дій. До них перш за все відноситься діяльність спрямована на комплектування, облік, організацію зберігання, доступ та контроль за використанням архівних фондів.

Регулює всі ці процеси саме архівне законодавство. Причому існують норми, що регламентують і організацію поточного діловодства, починаючи з дня створення документа до моменту його остаточного списання. Тому як би не намагалися збільшити обсяг положень та розширити змістову форму архівного законодавства, воно є основним регулятором заключного етапу актуальної дії документу. Нормами цього закону визначається, у якій термін носій інформації переходить у стадію відпрацьованого і за яких умов отримує статус культурної, історичної та іншої ретроспективної спадщини.

Норми архівного законодавства встановлюють права і обов'язки всіх учасників зазначених правовідносин, та наділяють державу контролюючою функцією, що забезпечує умови для їх виконання. До речі в архівних законах присутні норми, які прямо чи опосередковано відносяться до багатьох галузей права – адміністративного, конституційного, кримінального, цивільного, міжнародного тощо. Тому архівне право, хоч і має ґрунтовно виражений міжгалузевий характер, але його головна особливість полягає в регулюванні відносин, що виникають саме в архівній галузі.

Поки що єдиних нормативних правил, які передусім гармонізовані з міжнародними вимогами, щодо правових механізмів регламентування організації архівів у цифрових умовах в Україні немає. Тим більше, сучасної моделі адміністративно-правового забезпечення безпеки архівної діяльності не створено. Попри наявну актуальність вибраної теми, ступінь наукових доробок з цієї проблематики в інформаційно-правовій доктрині залишається незадовільним. Системні дослідження юридичного спрямування з приводу організації архівної справи, зокрема у цифрових умовах сьогодення, на національному дослідницькому полі не виконуються, в зарубіжних наукових школах також з приводу вироблення окремої архівно-правової концепції суттєвого руху не вбачається. Існуючі наукові праці таких дослідників, як В. Антоненко, І. Асфандіярова, Л. Батченко, А. Безруков, О. Букрєєва, Т. Волкова, К. Гевель, О. Гиляк, І. Голубець, І. Грицяк, В. Дем'ян, А. Дорожкін, Т. Ємельянова, Є. Захаров, О. Індікова, Ш. Кечкеметі, Л. Кисельова, Т. Клименко, А. Крячко, Н. Кудерська, Ю. Лісовська, С. Лисенко, А. Марущак, М. Масленников, В. Мещеряков, Н. Московченко, І. Мохар, А. Нашинець-Наумова, О. Олексійова, Н. Платонова, Л. Приходько, Л. Прокопенко, О. Рибачок, Р. Романовський, І. Секей, К. Селіверстова, Н. Скидан, А. Чайковський, В. Шибасєв, Ю. Юринець та інших, так чи інакше присвячені організації архівної діяльності та її правовим особливостям, лише фрагментарно заповнюють визначену науково-прогалину, зводячись здебільшого до досліджень історичних, культурологічних, бібліотекознавчих і технологічних аспектів, при цьому здебільше багато питань щодо правового регулювання архівної діяльності не деталізуються.

Предмет публікації – концептуальні засади механізмів правового регулювання функціонування архівної діяльності у контексті розвитку архівного права в глобальних умовах цифровізації інформаційно-комунікаційного простору.

Метою статті є предметно визначити законодавче регулювання в архівній справі зі з'ясуванням змісту, міжгалузевого характеру, функцій архівного права та його взаємозв'язків з інформаційним правом та іншими галузями.

Методологічною основою є застосування міждисциплінарного підходу, що базується на комплексі загальнонаукових та спеціальних методів, зумовлених метою і завданнями дослідження і базується на принципах об'єктивності, системності, міждисциплінарності. Потреба застосування принципу міждисциплінарності визначається завданням комплексного аналізу правового регулювання організації архівної діяльності як культурно-інформаційного явища.

Формування законодавства про архіви та архівну справу, яке відбувалося протягом тривалого історичного періоду, привело до становлення архівного права в об'єктивному юридичному сенсі. Знання про архівне право зародилося дуже давно, але наукового характеру воно набуло лише на початку ХХІ ст.

Перш ніж визначити поняття «архівне право» і з'ясувати його місце та взаємозв'язки з інформаційним правом як інтегрованою категорією, необхідно відповісти на запитання: чи існує «архівне право»? Чи існує специфічний предмет і методи правового регулювання, що дозволяють виділити архівне право в окрему галузь? Або, можливо, йдеться лише про існування низки нормативних актів, які регулюють роботу архівної галузі, визначаючи на законодавчому рівні проблеми, що входять до сфери архівознавства – тобто про законодавство архівної справи. Ступінь розвитку і зрілості архівної справи даної країни, рівень його демократичності і законності певною мірою відображає архівне законодавство. В архівному законодавстві відбивається рівень законодавства всієї країни в цілому, з усіма притаманними йому впливами і обмеженнями.

Найбільш важким завданням в теорії права є завдання встановлення предмета законодавчого регулювання. Система права України складається з галузей права. Кожна галузь регулює певний комплекс однорідних суспільних відносин, які і складають її предмет. З предмета правового регулювання зазвичай починають вивчення будь-якої галузі права.

Під предметом правового регулювання розуміється якісно однорідний вид суспільних відносин, на який впливають норми певної галузі права. Всі ці обставини дають підстави для постановки питання про визнання «архівного права» самостійною галуззю права. Архівне право як відносно окремий напрям знань формувалося в рамках науки інформаційного права.

Архівне право містить яскраво виражену міжгалузеву специфіку, включаючи норми, що стосуються різних галузей права – цивільного, адміністративного, кримінального, трудового та ін. Отже, всі сильні і слабкі сторони цих галузей права впливають на архівне право.

Термін «архівне право» увібрав у себе два компоненти: архіви та право, які мають дуже тісний та давній зв'язок, який обумовлений власне природою документа. Виникнення феномену «документа» в культурі було викликано прагненням людини закріпити, довести та надати юридичну силу тим чи іншим відносинам. Адже дефініція постає способом відтворення знання та власне інструментарієм дослідження. У деяких країнах для позначення як документів, так і архівів використовується загальний термін «Records», при цьому поняття «архів» може вживатися стосовно документів із позначенням – «поточний документ» або «історичний документ довгострокового зберігання» (Домаркас, 2004: 57–72)

Отже, архівний документ – це не поточний документ, а історичний документ довгострокового зберігання з огляду на державну, суспільну або особистісну вагомість зафіксованої інформації. Такі документи з ретроспективною інформацією зберігаються на носіях, при цьому усі вони мають відповідні реквізити, що забезпечує його ідентифікування.

Архівне право і архівне законодавство є двома системами, які залишаються хоча й категоріально взаємопов'язаними, але водночас відносно самостійними порядками. За об'єктивними причинами, необхідно зазначити, що сьогодні архівне законодавство не є самостійною галуззю правової системи України, а комплексна система законів як сукупність джерел права включає норми різних галузей права і в архівній сфері лише формується.

Інформаційне право є інтегрованою категорією і як галузева юридична наука вийшла на новий етап свого динамічного розвитку у межах концепції цифровізації інформаційно-комунікаційного простору (Бачило, 2009).

Інформаційне право предметно охоплює питання правової регуляції масивного спектру інформаційно-комунікаційних відносин, серед яких – саме правові засади бібліотечної та архівної діяльності. Структурна побудова інформаційного права, особливості правомочностей і обов'язків суб'єктів, принципи й методи регулювання, структура та склад визначаються, в першу чергу, властивостями інформації – основного об'єкта цього права – й особливостями суспільних відносин, пов'язаних з нею. Окреме місце у структурі інформаційного права займає архівне право (Хрипко, 2005).

Службовий характер архівного права не применшує важливість цієї науки і не суперечить самостійності останньої як науки, навпаки – робить її суспільно цінною та необхідною. Самостійність її впливає передусім з того факту, що архівне право має власний предмет дослідження, власні засоби та спосіб обґрунтування своїх тез незалежно від інших галузей знання.

Визначимо об'єкт архівного права як сукупність законодавчої і нормативно-методичної бази в галузі архівної справи. Предмет – це суспільні відносини, пов'язані з діяльністю зі створення та комплектування

архівів, організації накопичення, зберігання, обліку та використання архівних документів. Таким образом, предметом виступає правове регулювання організації і використання документів НАФ.

Джерелами архівного права є Конституція України, Закони України та нормативно-правові акти й окремі ненормативні тексти, міжнародні договори та угоди, а також інші джерела, де йдеться про архіви, архівну справу, архівні документи, питання правового регулювання архівних відносин тощо (Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р., 1994).

У сфері архівної справи існують відносини, які регулюються тими ж методами, коли відносини між суб'єктами носять владний характер. Є відносини, які потребують адміністративно-правового методу регламентації.

Наприклад, органи управління архівною справою і архівні установи при здійсненні своїх повноважень реалізують методи владних приписів.

Методи архівної роботи стосуються, чи принаймні мають стосуватися, як практичної, так і теоретичної сторін архівної діяльності. У першому випадку йдеться про методологію практичної діяльності, так звану праксеологію. У другому випадку йдеться про методи теоретичних досліджень.

У методологічній основі архівно-правового дослідження лежать загальні теорії права та пізнання. Архівне право опирається як на загальнонаукові (науковий аналіз і синтез), так і на специфічні наукові методи (конкретно-соціологічних досліджень, статистично-математичної обробки матеріалів тощо) і основоположні принципи (історизму, об'єктивності та всебічності).

Оскільки до першочергових завдань архівного права належить вивчення документів, воно найчастіше звертається до методів джерелознавства: наукової евристики, критики джерел, їх ідентифікації та ін.

З принципом об'єктивності дуже тісно пов'язаний принцип всебічності.

Принцип науковості застерігає від описового викладення вже відомих даних, фактології, кон'юнктури та непотрібної надмірної ідеологізації.

В архівній діяльності використовуються такі терміни, як «архівне законодавство», «архівне право», «архівна сфера», «архівна галузь», «система архівних установ», «мережа архівних установ» та інші професійні терміни, що є фаховими для архівістів, але правовий контекст дефініції є суперечливим. Тож спробуємо найвагоміші здобутки з цих сфер об'єднати концептуальним чином.

У системі зберігання та споживання ретроспективної документної інформації архівні інституції виконують комунікативні функції, і фактично як посередники вступають у відповідні відносини з певним колом суб'єктів.

Отже, структуру правового відносини в галузі архівної справи завжди утворює зв'язок суб'єктивних прав і обов'язків.

Оскільки право є універсальним соціальним регулятором, предметом регулювання комплексних галузей законодавства є сфера суспільних відносин з поєднанням різних їхніх видів (у цьому різниця з галузями права). Такі суспільні відносини в архівній сфері мають складний, комплексний характер і можуть поділятися на групи, які регулюються нормами різних галузей права, наприклад: нормами конституційного права (найбільш суттєві суспільні відносини, що характеризують українську державність, які в архівному законодавстві повинні визначати предмет і метод правового регулювання в сфері архівної справи, зміст конституційних понять і термінів); нормами адміністративного права (визначають правовий статус спеціально уповноважених органів виконавчої влади в галузі архівної справи, архівних установ і наукових організацій, що входять до архівної системи, права і обов'язки їх працівників, порядок прийому, зберігання, обліку та використання архівних документів, відносини архівних установ та громадян і т.ін.); нормами цивільного права (положення архівних установ як юридичних осіб, правовий статус документів, правове оформлення договірних відносин, які регулюють виконання робіт або послуг архівних установ і т.д.), а також трудового права (регламентують відносини, між працівниками і уповноваженими органами виконавчої влади в галузі архівної справи, архівними установами та іншими організаціями); нормами фінансового права (регулюють відносини з питань розподілу коштів з бюджетів; кримінального права, права інтелектуальної власності тощо).

Зважаючи на це, відносини, що складаються в сфері архівної справи, можна визначити як управлінські, трудові, майнові, фінансові, соціальні, міжнародні та ін. Характер урегульованих відносин і типи правових проблем, які підлягають розв'язанню, повинні визначати форму нормативного правового акта (закон, указ, постанова, рішення, наказ і т.п.).

Від правильної форми регулювання суспільних відносин в архівній сфері залежить ефективність використання засобів правового впливу. Щодо цього важливо чітко розмежувати закони з іншими нормативними актами.

Оскільки відносини притаманні будь-якій сфері суспільного життя, то архівне законодавство створено для регулювання відносин в одній із важливих суспільних сфер – сфері архівної справи.

Потрібно наголосити, що в архівній сфері виникають найрізноманітніші правовідносини: культурні, соціально-правові, ідеологічні тощо. І всі ці відносини регламентуються нормами права, а норма права є однією з передумов виникнення, зміни або припинення правовідносин. Так, наприклад, в архівній справі суб'єктивне право користувача кореспондує з обов'язком архіву і навпаки: право користувача архівними документами вільно шукати і отримувати для вивчення архівних документів визначається обов'язком державних або муніципальних архівів надавати оригінали та (або) копії архівних документів, а також довідково-пошукові засоби і інформацію про ці засоби. Отже, предмет законодавчого регулювання у сфері архівної справи можна визначити як відносини, які виникають в процесі діяльності з організації зберігання, обліку та використання архівних документів, що здійснюється в інтересах суспільства, держави і громадянина, і на який впливають норми галузей публічного та приватного права (Беликова, 2000: 23–24).

Архівне законодавство – це системоутворювальні засади, що дозволяють виконувати роботу, ґрунтуючись на принципах однаковості.

І дійсно, адже жодна державна структура не може обмежувати доступ споживачів до архівної інформації, а усі обмеження мають вводитися виключно відповідним законом. За порушення вимог і приписів архівно-правових норм невідворотне настає відповідальність.

Зміни в архівній галузі завжди супроводжувалися не тільки прийняттям нормативних документів, а й осмисленням цих змін і вивченням текстів національного законодавства.

Законои, положення, інструкції, що регулюють питання організації архівної галузі, зберігання і використання документів в архівах, є одними з ключових джерел архівознавства. Вони дозволяють не тільки вивчати особливості формування системи архівних установ, а й принципи відбору, зберігання, використання документів на різних етапах розвитку держави і суспільства. Відносини у сфері архівної справи пов'язані як з матеріальними, так і духовними цінностями.

Отже, архівне законодавство встановлює принципи діяльності національної архівної служби, а архівне право включає сукупність норм і правил, що регламентують діяльність як державних, так і недержавних архівів та інших документосховищ.

Архівне право як наукова система опирається на широкую джерельну базу. Її джерельна база включає як загальноісторичні, так і спеціальні, суто архівознавчі нормативні джерела.

Подібно інформаційно-правовим, архівно-правові норми розгалужуються на імперативні і диспозитивні. Цей розподіл залежить від багатьох обставин (видів і форм документів, суб'єктного складу, особливостей поведінки тощо).

Зовнішні форми вираження відповідних правових норм переважно у вигляді нормативних актів архівно-законодавства складають джерельний базис архівного права.

Класифікація джерел, пов'язаних із заснуванням і комплектуванням архівів, визначенням профілю, структурної побудови, функцій, кадрового забезпечення, технологічного розвитку і т.п., здійснюється відповідно до критеріїв, що прийняті в сучасному правознавстві.

Необхідність державно-владного регулювання організації і діяльності архівних органів та установ обумовлена специфікою діяльності держави у сфері архівної справи. В архівній установі існують правовідносини субординації у відносинах керівника і працівника.

Владні відносини характерні і в сфері цивільного права, наприклад, в частині відшкодування шкоди, заподіяної, по-перше, громадянину або юридичній особі дією чи бездіяльністю посадової особи архівної установи, і, по-друге, громадянином архівній установі.

Водночас поняття і види органів управління архівною справою і архівних установ, їх компетенція, юридичні режими, які визначаються в сфері публічного права, повинні строго використовуватися в приватному праві. Також у сфері архівної справи є велика частина публічно-правових відносин, основою розвитку яких є цивільний оборот, цивільні права, наприклад, на документи і угоди (договори) з ними. Розширення обсягу договірного регулювання поєднуються з державним регулюванням в даній сфері, встановленням як державних стандартів в області організації прийому, обліку, зберігання і використання архівних документів, так і певних гарантій за участю державних органів (зокрема, у вирішенні конфліктних ситуацій) (Кузина, 2011: 13).

Певна еkleктичність спостерігається і під час регламентації структури аудіовізуальних комунікацій. Законодавство допускає та захищає ініціативність осіб, які формують і розвивають ці кошти інформаційного забезпечення, в рамках реалізації ними своїх можливостей. При затвердженні установчих документів власник може самостійно організувати доступ до належної йому інформації, розділивши її за ступенем таємності відомостей на групи.

Юридична відповідальність є міжгалузевим інститутом права, в рівній мірі має відношення до конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного права тощо. В процесі розвитку архівного законодавства і практики його застосування в правовій системі сформувався новий інститут – відповідальність за вчинення правопорушень у сфері архівної справи.

Безумовно, законодавчі норми про архіви покликані не створювати нову реальність, а фіксувати вже сформовану систему суспільних відносин. Жоден закон про архіви не створює нових закономірностей і не змінює принципи фондування. Утім, потрібно визнати, що правові відносини будуються навколо архівного документа. Архівні документи розуміються як інформаційні ресурси, тому архівне право тісно пов'язане з інформаційним правом. Архівне право відповідає за сектор інформаційних відносин, що стосується питань організації зберігання, обліку та використання архівних документів. Архівно-правовими нормами регулюється окрема група правовідносин, що охоплює порядок надходження, зберігання, обліку, комплектування, фондування, використання, експертизи документів та інші спеціальні процедури архівування, а також основні комунікаційні засади цифровізації архівної галузі.

Сучасне українське законодавство за правопорушення в архівній галузі передбачає відповідальність відповідного виду. Так, КК України містить ст. ст. 176, 193, 201, 298, 329, 357, 366 (Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 №2341-III, 2001), за якими караються правопорушення, розподілені на три групи – відносно культурних цінностей, службові злочини та захист документів як носіїв інформації. Утім, на практиці значно частіше трапляються адміністративні правопорушення (ст. ст. 16, 22, 92 КпАП України) (Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 07.12.1984, 1984).

Диференціація архівів на державні та архіви організацій в першу чергу визначається життєвим циклом документа, який створюється з певною практичною метою – для обміну інформацією між людьми, як засіб

передачі її в часі і просторі і тому служить, перш за все, конкретним потребам виробництва і управління (Долгих, 1973: 10). У процесі свого існування документи проходять кілька стадій: оперативну, зберігання в архіві організації, постійного зберігання в державному або муніципальному архіві. Діяльність архівних установ за незабезпечення збереженості документів НАФ чи порушення вимог державної реєстрації зазначених документів може бути зупинено за рішенням Держкомархіву (Новохатський, 2004: 40–46).

Виникнення в єдиному комплексі особливої однорідної групи суспільних відносин – архівних – призвело до формування архівного права. Можемо визначити архівні відносини як відокремлену, однорідну групу суспільних відносин, що виникають з приводу отримання (поповнення), зберігання, комплектування, обліку, організації всебічного використання та знищення архівних документів (стадії життєвого циклу) усіх видів. Беручи до уваги те, що правові відносини в архівній галузі регулюються не тільки законами про архіви, а й статтями та розділами інших законодавчих актів, а також цілим рядом нормативно-методичних документів термін «архівне законодавство» охоплює тільки частину питань, що входять до проблемного поля «архівного права».

Архівне право формується саме у площині інформаційного права, а звідси виникають і набувають додаткового юридичного значення нові поняття «технотронний документ», «технотронний архів», «віртуальне сховище», «нанодокументи», «комбінований фоновий документ», «службовий фоновий документ» (Синеокий, 2018) і т.п.

Тож сьогодні досить складно говорити про місце «архівного права» як наукової дисципліни – вона ще не сформувалася, а лише виділяється в окрему галузь на етапі диференціації наук. Водночас можна говорити з упевненістю про існування «архівного права» як навчальної дисципліни. Визначення «архівного права» у системі навчальних дисциплін викликано формуванням нового міждисциплінарного простору, в якому вирішальними стають проблеми інтеграції архівознавства, права, соціальних комунікацій та інформаційних технологій в новій освітній концепції вищої освіти.

Найбільш розумним уявляється те, що «архівне право», не є окремою галуззю права, а правові відносини, що пов'язані з архівами, формують сферу правового регулювання інформаційного права. Водночас не можна погодитися з думкою про те, що термін «архівне право» є словосполученням, яке з'явилося для зручності і є лінгвістичною надмірністю.

В архівному праві маємо виділити три основних частини:

- 1) історія архівного права;
- 2) наука про архівне право та її взаємозв'язки з інформаційним правом як інтегрованою категорією;
- 3) архівно-правова практика (формування системи архівного законодавства; організація системи архівних установ; наукові основи управління галуззю; правові механізми державної політики у сфері архівної справи; особливості правового режиму зберігання документів; організаційно-правовий захист електронної ретроспективної документної інформації з обмеженим доступом, зафіксованої на машинних носіях; зарубіжний досвід правового регулювання архівної діяльності; забезпечення безпеки архівної інформації; організаційно-правові недоліки збирання, комплектування, обліку, зберігання та консервація документів, формування фондів, регламентація доступу до них та інші потреби тощо).

Об'єктом публічно-правових відносин у цій предметній галузі буде поведінка суб'єктів правовідносин, яка спрямована на задоволення законних інтересів суспільства, держави, особистості. Є ті, з приводу яких у силу закону можуть виникнути майнові та особисті немайнові цивільні права і обов'язки.

До основних об'єктів приватноправових відносин належать:

- 1) речі – нерухомі (земельні ділянки, будівлі, споруди, установи та інші майнові комплекси) і рухомі (архівні документи);
- 2) дії та їх результати (наприклад, діяльність архівної установи з надання послуг – обробка документів організації на договірних засадах);
- 3) результати творчої діяльності (наукові видання архівної установи);
- 4) особисті немайнові блага (честь, гідність, репутація) [39].

На формування архівних правовідносин впливають норми галузей як публічного, так і приватного права.

Об'єкт архівного права – це ретроспективна документна інформація, традиційні та електронні документи, Національний архівний фонд.

Суб'єктами архівних правовідносин можуть виступати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, організації, засоби масової інформації та інші юридичні особи будь-якої форми власності, навчально-виховні заклади, наукові установи, громадяни України, інших держав та особи без громадянства, а також громадські об'єднання.

Для всіх суб'єктів, залучених у суспільні відносини, що виникли в процесі організації зберігання, комплектування, обліку та використання НАФ та інших архівних документів, встановлюється цивільно-правова, адміністративно-правова та кримінальна відповідальність за неправомірні дії в галузі архівної справи. Так суб'єкти архівної справи України здійснюють свою діяльність відповідно до своїх повноважень. Всі суб'єкти архівної справи, мають відповідними правовими статусами, закріпленими в правових нормах і визначають їх соціально-правову роль в державі і суспільстві.

Висновки. Предмет законодавчого регулювання у сфері архівної справи є відносини, які виникають у процесі діяльності з організації зберігання, комплектування, обліку та використання архівних документів, що здійснюється в інтересах суспільства, держави і громадянина, і на котрі впливають норми галузей публічного та приватного права. Архівне законодавство – це не самостійна галузь правової системи України,

а комплексна система законодавства, як формується у вигляді сукупності джерел права, які представляють собою форму вираження правових норм, що включають норми різних галузей права.

Під терміном «архівне законодавство», який є основною формою стандартизації норм правовідносин, що виникають в архівній сфері, пропонується розуміти сукупність законів та підзаконних нормативних актів, котрі забезпечують правове регулювання відносин в архівній сфері на всій території держави. Архівне право охоплює спектр правових проблем – права особистості, власності, адміністративного та міжнародного права, права на інформацію або його обмеження.

Отже, підсумуємо, що архівне право є підгалуззю права та інститутом інформаційного права і визначається як система правових норм, спрямованих на регулювання відносин, які виникають в архівній сфері, і як комплексна система знань, яка, з одного боку, органічно вплітається в науку інформаційного права, а з іншого – інтегрує спеціальні знання з архівознавства, документознавства, діловодства та інформаційної діяльності тощо.

Зауважимо, що законодавець все ж таки розмежовує архівну справу і діловодство, розглядаючи її як дві складові сфери життєдіяльності суспільства, що між собою пов'язані органічно. Сучасні тенденції вказують на формування архівного права як наукової дисципліни, що знаходиться на стику архівознавства та правознавства. Генезис, становлення і розвиток системи знань про механізми правового регулювання організації архівної діяльності відповідає прийнятій у світовому наукознавстві концепції стадійного розвитку системи наукових знань в процесі освоєння світу і самопізнання людини.

Архівна адміністративно-правова база регулює практично всі аспекти архівної діяльності, починаючи з визначення структури цієї галузі і закінчуючи правами й обов'язками архівістів та інших фахівців. Архівне законодавство визначає правила зберігання архівного матеріалу, вирішує кому і за яких умов можна видавати документи, наділяє керівників архівів певними службовими повноваженнями, прописує правила роботи, встановлює відповідальність громадян щодо отриманої інформації, а також визначає який вид історичної спадщини країни необхідно залишити і зберегти для майбутніх поколінь.

На часі постають завдання щодо опрацювання найбільш точних способів правової оцінки архівних матеріалів, особливо – цифрового формату.

Найбільш перспективною стратегією формування цифрової доктрини правової регуляції організації та функціонування архівної діяльності є виділення архівного права як підгалузі інформаційного права. Це дасть змогу виробити науково обґрунтовані вимоги до побудови архівного законодавства, як на національному, так і на міжнародному рівнях. У цьому випадку створюється нова якість інтеграції. Оформлені відповідним чином суспільні відносини в нормативному акті дозволяють мінімізувати розрив між термінологічними, теоретичними основами архівознавства та практикою архівного законодавства. Реальний стан справ в архівній галузі та відображення у нормативному акті не є рівними в повній мірі. Найчастіше нормативні акти «не встигають» зафіксувати зміну в суспільних відносинах, або зафіксовані в законі норми не реалізуються на практиці. Тому дуже важливо, щоб архівне право в обов'язковому порядку розглядалося як частина інформаційного і законодавчо кореспондувалося з ним.

Список використаних джерел:

1. Бачило И.Л. Информационное право : учебник : (специальный курс) / Ин-т государства и права РАН, Академический правовой ун-т (ин-т). Москва : Юрайт ; Высш. образование, 2009. 454 с.
2. Беликова С.В. Административно-правовое регулирование архивного дела в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Москва, 2000. 245 с.
3. Долгих Ф.И. Взаимосвязь и преемственность в работе государственных и ведомственных архивов. *Советские архивы*. 1973. № 1. С. 8-13.
4. Домаркас В. Принципи законодавства з архівної справи і діловодства (текст доповіді). *Архіви України*. 2004. № 3. С. 57–72.
5. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 №2341-III (Редакція станом на 14.11.2020). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 07.12.1984 (Редакція станом на 29.11.2020). *Відомості Верховної Ради Української РСР*, 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
7. Кузина И.Л. Архивное право : учеб. пособие / И.Л. Кузина. Комсомольск-на-Амуре : ГОУВПО «КнАГТУ», 2011. 136 с.
8. Новохатський К. Правове регулювання відповідальності за порушення архівного законодавства в Україні. *Архіви України*. 2004. № 3. С. 40–46.
9. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р. (Редакція станом на 16.10.2020 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86.
10. Синеекий О.В. Фондомент в мировом коммуникационном пространстве: эволюция, современное состояние, направление трансформаций : спец. междун. научно-рефер. выпуск. Запорожье : Статус, 2018. 248 с.
11. Хрипко С.Л. Інформаційне право : навч.-метод. посібник. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. 234 с.

References:

1. Bachilo, I.L. (2009). *Informatsionnoe pravo [Information law]*. Moscow : Yurayt ; Vyssh. obrazovanie [in Russian].
2. Belikova, S.V. (2000). *Administrativno-pravovoe regulirovanie arkhivnogo dela v Rossiyskoy Federatsii [Administrative and legal regulation of archiving in the Russian Federation]*. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
3. Dolgikh, F.I. (1973). *Vzaimosvyaz' i preemstvennost' v rabote gosudarstvennykh i vedomstvennykh arkhivov [Interrelation and continuity in the work of state and departmental archives]*. *Sovetskie arkhivy – Soviet archives, 1*, 8-13 [in Russian].

4. Domarkas, V. (2004). Pryntsypy zakonodavstva z arkhivnoi spravy i dilovodstva [Principles of legislation on archival affairs and record keeping]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 3, 57–72 [in Ukrainian].
5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon vid 05.04.2001 №2341-III (2001, April 5). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 25–26, St. 131 [in Ukrainian].
6. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia : Zakon vid 07.12.1984 [Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of 07.12.1984]. (1984, December 7) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR – Information of Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*, 51. St. 1122 [in Ukrainian].
7. Kuzina, I.L. (2011). *Arkhivnoe pravo [Archival law]*. Komsomolsk-on-Amur : GOUVPO «KnAGTU» [in Russian].
8. Novokhatskyi, K. (2004). Pravove rehuliuвання vidpovidalnosti za porushennia arkhivnoho zakonodavstva v Ukraini [Legal regulation of liability for violation of archival legislation in Ukraine]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 3, 40–46 [in Ukrainian].
9. Pro Natsionalnyi arkhivnyi fond ta arkhivni ustanovy : Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 r. [On the National Archival Fund and archival institutions: Law of Ukraine of 24.12.1993]. (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 15, St. 86 [in Ukrainian].
10. Sineokiy, O.V (2018). *Fonodokument v mirovom kommunikatsionnom prostranstve: evolyutsiya, sovremennoe sostoyanie, napravlenie transformatsiy [Soundtrack in the global communication space: evolution, current state, direction of transformations]*. Zaporizhzhia : Status [in Russian].
11. Khrypko, S.L. (2005). *Informatsiine pravo [Information law]*. Donetsk : TOV «Iuho-Vostok, Ltd» [in Ukrainian].